

Медвідь Людмила Петрівна,

професор кафедри військового права та правоохоронної діяльності навчально-наукового інституту воєнної історії, права та соціальних наук Національного університету оборони України, кандидат юридичних наук, доцент

УКРАЇНЬСКА МОВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: МІЖ НОРМАТИВНІСТЮ ТА ПРАКТИКОЮ ЗАСТОСУВАННЯ

Питання функціонування української мови в юриспруденції набуває особливої актуальності в контексті державотворчих процесів та утвердження правової держави. Після прийняття Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII постала необхідність критичного аналізу співвідношення нормативних вимог до мови права та реальної практики її застосування в юридичній діяльності.

Українська мова є гарантією захисту прав людини та фактором єдності і національної безпеки України. Стаття 10 Конституції України закріплює українську мову як єдину державну, що створює правову основу для її обов’язкового використання у всіх публічних сферах, включаючи юриспруденцію [1]. А в 1999 році Конституційний Суд України у своєму рішенні від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 визначив державну мову як «мову, якій державою надано правовий статус обов’язкового спілкування у публічних сферах суспільного життя» [2].

Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII встановлює комплексні вимоги до використання державної мови в різних сферах, зокрема: у правотворчості (усі нормативно-правові акти приймаються українською мовою); в органах

державної влади та місцевого самоврядування; у Збройних Силах України та інших військових формуваннях; у судочинстві; діяльності правоохоронних органів; у трудових відносинах юридичних професій; освіти; науки та інших [3].

Державна цільова національно-культурна програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови до 2030 року від 15 березня 2024 року № 243-р спрямована на забезпечення додержання конституційних гарантій і створення умов для всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, окрема і в юриспруденції [4].

Водночас на практиці існує ряд проблемних питань. Проблематика використання української мови в юриспруденції порушується вченими в наукових дослідженнях. Так, Толста С. А. у дисертації «Правнича термінологія в законодавчих актах України» звертає увагу на те, що українська правнича термінологія набула в 90-х роках ХХ століття значного розвитку, це пов'язано як з екстралінгвальними чинниками (здобуття Україною незалежності і становлення української державності, демократичні зрушення, послаблення цензури, культурні контакти тощо), так і з посиленням уваги до проблем національної наукової термінології в її теоретичному та термінографічному виявах. На сьогодні проблема правничої термінології достатньо актуальна як у лінгвістиці, так і в юриспруденції. [5]. Любченко М. І. у монографії «Юридична термінологія: поняття, особливості, види» зазначає, що підвищення якості правового регулювання неможливе без усвідомлення необхідності забезпечення належних умов для вивчення представниками юридичної професії різних аспектів мови права, її особливостей, вимог, яким вона має відповідати. Юридична термінологія є тим інструментом, який дає змогу не лише сформулювати зміст юридичного документа, а й

забезпечити адекватне усвідомлення суб'єктами змісту правової вимоги [6, с.7].

Дослідження проблем стандартизації юридичної термінології виявляють низку проблем, серед яких: множинність термінів для позначення одного поняття – існування синонімічних рядів (правознавство – юриспруденція; кримінальний – карний; правовий – правничий – юридичний); плутанина в термінології через тотожність понять – один термін може мати різний зміст у різних галузях права; відсутність дефініцій ключових термінів, що ускладнює процес правозастосування; ненормативність окремих термінів – використання термінів, що суперечать нормам української мови; відсутність єдиного нормативного акту юридичних термінів – незважаючи на існування юридичних словників, відсутня загальнодержавна стандартизована база.

Варто відмітити, що в Україні процес законотворчості характеризується високою динамікою прийняття нормативно-правових актів, призводить до того, що законодавці змушені в пришвидшеному темпі приймати нормативно-правові акти. Це призводить до негативних наслідків, таких як, низька якість законодавчих актів, що проявляється у нечіткості формулювань, суперечностях між нормами, відсутності узгодженості з іншими нормативно-правовими актами; правова невизначеність, що ускладнює правозастосування, породжує неоднозначне тлумачення норм права; перевантаження правозастосовних органів, які змушені оперативнo адаптуватися до нових норм, часто без належного методичного забезпечення та інші.

Аналіз судової практики засвідчує існування прогалин між нормативними вимогами та практичним застосуванням української мови: неоднакове застосування термінів різними судовими інстанціями; відсутність єдиної практики тлумачення юридичних термінів. Верховний Суд України здійснює систематичну роботу з уніфікації судової практики через

підготовку оглядів судової практики (понад 30 оглядів за останні роки), однак визнає неможливість забезпечення абсолютної єдності судової практики.

Таким чином, українська мова в юриспруденції перебуває на етапі інтенсивного розвитку, що зумовлено конституційним закріпленням її статусу як єдиної державної та прийняттям спеціального законодавства про функціонування державної мови.

Існує значний розрив між нормативними вимогами щодо використання української мови в правовій сфері та практикою їх реалізації, що проявляється в термінологічних колізіях, неоднозначності тлумачення правових термінів та відсутність єдиного термінологічного стандарту, множинність синонімічних термінів.

Позитивна динаміка останніх років (видання термінологічних словників, проведення наукових конференцій, розробка навчальних посібників) свідчить про поступове подолання прогалів, однак процес потребує довготривалої систематичної роботи правників, лінгвістів та державних інституцій.

Українська мова в юриспруденції має потенціал стати ефективним інструментом правового регулювання за умови забезпечення єдності нормативних вимог та правозастосовної практики через систему стандартизації, освіти та інституційної підтримки.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України щодо застосування державної мови від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 URL:

https://uk.wikisource.org/wiki/Рішення_Конституційного_Суду_N_10-рп/99.

3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text/>.

4. Державна цільова національно-культурна програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 р. №43/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2024-%D1%80#Text>.

5. Толста С. А. Правнича термінологія в законодавчих актах України: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2007.

6. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ “Видавництво права людини”, 2015. 280 с.

Мельник Алла Анатоліївна,
асистент кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук

ТЕРМІНОЛОГІЯ ПРАВОВОГО ЗАКОНУ: ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Чим досконаліше законодавство, тим ефективніше воно регулює суспільні відносини, тим більшого значення набуває проблема мови правового закону та його термінології. Без спеціальної юридичної мови правового закону та його термінів,